

Warszawa, 24.04.2019 r.

dr hab. Anna Sroka
Instytut Nauk Politycznych
Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych
Uniwersytet Warszawski

Recenzja rozprawy doktorskiej

Autor: mgr Anna Muś

Tytuł: „The Political Potential of Upper-Silesian Ethnoregionalist Movement. A Study in Ethnic Identity and Political Behaviour of Upper Silesia”

Praca napisana pod kierunkiem naukowym dr hab. Małgorzaty Myśliwiec

Promotor pomocniczy: dr Agata Zygmunt

I. Wybór tematu oraz znaczenie podjętej problematyki

Renesans regionalizmów jest jedną z istotnych tendencji występujących we współczesnym świecie. Procesy regionalizacji oraz decentralizacji spowodowane odradzaniem się ruchów regionalnych współlistnieją na równi z postępującą globalizacją i integracją. Zjawisko to wywołuje dyskusje zarówno wśród opinii publicznej, jak i wśród naukowców zajmujących się badaniami rzeczywistości polityczno-społecznej. Wydawałoby się bowiem, że wraz z rozwojem globalizacji niosącej ze sobą uniwersalizację i unifikację norm, wartości oraz sposobów zachowań, różnice o charakterze etno-kulturowym zaczną słabnąć. Dowodem na nieprawdziwość tego założenia jest sytuacja panująca między innymi w państwach europejskich, w których odmiennosc kulturowa oraz tradycyjne wartości nie ulegają unifikacji, lecz są podkreślane i upolityczniane w wyniku działań tamtejszych ruchów regionalnych. Badania nad regionalizmem, w tym nad tożsamością regionalną, prowadzono w różnych dziedzinach nauk. Wraz ze wzmacnianiem się dążeń regionalnych na świecie,

badacze nauk politycznych zaczęli traktować ruchy regionalne jako realne siły polityczne zmierzające nie tylko do uzyskania możliwości pielęgnowania własnej kultury, lecz także do zdobycia władzy. Próba wyjaśnienia znaczenia ruchu etno-regionalnego na Śląsku wpisuje się w wyżej wymienione badania. Tematyka podjęta przez Panią mgr Annę Muś, jest jak najbardziej aktualna i ważna, zarówno na kanwie polskiej, jak i światowej politologii. Ujęcie problemu zaproponowane przez Autorkę zapowiada wielowymiarową i interdyscyplinarną analizę, na którą składa się warstwa semantyczna (pojęcie podziału centrum peryferie, opozycji w centrum-peryferie, zachowań politycznych, regionu i regionalizmu, mobilizacji etnicznej, konfliktu etnicznego, kategorii zbliżone etc.), historyczna (kształtowanie się tożsamości śląskiej), instytucjonalno-prawna (tworzenie Autonomii Śląska, etc.), systemowa (opis i wyjaśnienie zależności powstających w praktyce funkcjonowania modelu normatywnego, działalność partii, stowarzyszeń regionalnych), doktrynalno-programowa (przedstawienie programów stowarzyszeń oraz partii regionalnych), socjologiczna (prezentacja wyników badań sondażowych). Realizacja tak zarysowanego zadania badawczego wymagała od Autorki znajomości bogatej literatury przedmiotu oraz dobrego przygotowania metodologicznego. Lektura pracy utwierdza mnie w przekonaniu, że Pani mgr Anna Muś sprostała wszystkim wyzwaniom, które przed nią stanęły.

II. Cele pracy i hipotezy badawcze

Zadanie badawcze, jakie postawiła przed sobą mgr Anna Muś zostało dokładnie sprecyzowane. Celem rozprawy jest ustalenie potencjału politycznego ruchu etno-regionalnego na Górnym Śląsku a także sprawdzenie na ile oś geograficzna zaproponowana przez Martina Lipseta i Staina Rokokkana może stanowić wartość eksplanacyjną do wyjaśnienia zachowań politycznych ludności śląskiej zamieszkującej obszary peryferyjne. Autorka stawia dwa główne pytania badawcze odnoszące się do powyższych zadań badawczych oraz szereg pytań szczegółowych (s. 75). Główna hipoteza badawcza zaproponowana przez Autorkę dysertacji brzmi następująco: w przypadku Polski, warunki niezbędne do powstania kontrkultur czy podziałów socjopolitycznych na jakimś terytorium zaistniały na wystarczającą skalę i w konsekwencji, oś terytorialna w klasycznej formule teorii Lipseta-Rokkana może być zastosowana w badaniach systemu politycznego. W celu zweryfikowania założonej hipotezy głównej oraz hipotez cząstkowych przeprowadzone zostało między innymi badanie zachowań politycznych osób posiadających prawo wyborcze.

Przy czym Autorka definiuje zachowanie polityczne jako każdą formę indywidualnego lub zbiorowego udziału w procesie politycznym i każde działanie mające polityczne konsekwencje (zachowania wyborcze; udział w kampanii wyborczej; przynależność do organizacji, mającej cele polityczne; udział w protestach politycznych; udział w inicjatywach, mających bezpośrednie cele polityczne).

III. Struktura rozprawy i przyjęta metodyka badań

Rozprawa Pani mgr Anny Muś złożona jest ze wstępu, sześciu rozdziałów, z których niektóre kończą się podsumowaniami (rozdział I, II, V, VI) oraz zakończenia. Dobór ram czasowych nie budzi wątpliwości. Rozpoczęcie analizy w roku 1989 wyznaczającym transformację systemową w Polsce, jest jak najbardziej uzasadniony z metodologicznego punktu widzenia. Zakończenie analizy w 2018 r. jest natomiast godne podkreślenia, gdyż nie często zdarzają się prace tak bardzo aktualne. Analiza obejmuje obszar historycznego Śląska.

Punktem wyjścia (rozdział I) są rozważania na temat teorii Lipseta-Rokkana. Następnie analizie poddane zostały najważniejsze z punktu widzenia tematyki dysertacji pojęcia i stanowiska teoretyczne (region i regionalizm, mobilizacja etniczna, konflikt etniczny kategorie zbliżone, etc.). Pani mgr Anna Muś swobodnie odwołuje się do opisywanych teorii, koncepcji czy pojęć (region i regionalizm, mobilizacja etniczna, konflikt etniczny kategorie zbliżone, etc.). Lektura tej części pracy, wykazującej dobre przygotowanie Autorki z zakresu teorii, koncepcji i pojęć zastosowanych w pracy, nasuwa także pewne krytyczne spostrzeżenia. Ograniczę się do dwóch. Niewątpliwie praca zyskałaby na wartości, gdyby dokonana została identyfikacja obszarów zgodności i kontrowersji między zaprezentowanymi stanowiskami teoretycznymi. Podobnie przedstawienie krytycznych uwag wobec analizowanych teorii, koncepcji i pojęć pozwoliłoby, na dostrzeżenie niekonsekwencji niektórych ujęć. Przedstawienie przydatności i sposobu wykorzystania prezentowanych stanowisk w dysertacji także wzbogaciłoby wywód i nadało mu większej przejrzystości. Tym bardziej, że Autorka udowodniła, że potrafi odnosić się i interpretować przytaczane stanowiska teoretyczne do rzeczywistości śląskiej (podrozdział 1.9. dotyczący ograniczonego charakteru programów partii). W sumie, rozdział pierwszy potwierdza dobrą orientację w literaturze poświęconej zagadnieniom związanym z tematem dysertacji.

Nie budzi zastrzeżeń historyczna warstwa rozprawy (rozdział II), w której ukazany został rozwój ruchu etno-regionalnego na Śląsku. Pani mgr Anna Muś rozpoczyna od

zdefiniowana obszaru Górnego Śląska. Przyjęty schemat analizy ma charakter problemowy, umiejscowiony w kontekście historycznym, co wydaje się jak najbardziej zasadnym rozwiązaniem. Autorka zawarła w omawianym rozdziale zarówno wątki społeczno-polityczne, jak i prawno-administracyjne, wybierając te najbardziej istotne z punktu widzenia kształtowania się tożsamości śląskiej (tworzenie zrębów autonomii w okresie międzywojennym, „szkoda górnośląska”, kształtowanie się podziału administracyjnego po 1989 roku, wpływ literatury śląskiej na kształtowanie tożsamości śląskiej czy w końcu opis tworzenia się ruchu regionalnego na Śląsku w dobie demokracji).

Rozdział trzeci ma charakter metodologiczny. Przedstawione zostały w nim cel pracy, główne i cząstkowe pytania badawcze oraz hipotezy, a także metody i techniki badawcze zastosowane w dysertacji. Warto podkreślić, że zastosowana została tzw. triangulacja danych, a więc połączenie różnych metod badawczych, tj. tych o charakterze jakościowym (analiza zawartości treści oraz wywiady *focusowe*), jak i ilościowym (sondaż). Pani mgr Anna Muś w sposób bardzo sprawny argumentuje zasadność dobru odpowiednich podejść metodologicznych i wykorzystanych technik badawczych.

W rozdziale IV Pani mgr Anna Muś dokonuje opisu trzynastu organizacji należących do Rady Górnośląskiej oraz czterech pozostających poza jej strukturami. Analizuje także dwie partie etno-regionalne: Śląską Partię Regionalną oraz partię Ślonzoki Razem. Opisane zostały również cztery komitety wyborcze oraz przytoczone zostały kampanie i wyniki wyborcze w regionie, a także akcje protestacyjne (s.166-167) i inicjatywy obywatelskie (s.137-141). Bez wątplenia rozdział ten porządkuje wiedzę na temat stowarzyszeń, partii czy komitetów partyjnych tworzących śląski ruch etno-regionalny. Wątpliwości budzi jednak czysto deskryptywny charakter tej części dysertacji. Podsumowanie rozdziału z porównaniem wszystkich wyżej wspomnianych form organizacyjnych w odpowiednich kategoriach, niewątpliwie bardzo wzbogaciłoby wywód, Autorka uniknęłaby także zarzutu opisowego charakteru rozdziału.

W rozdziale V Pani mgr Anna Muś wykazuje się umiejętnością analizowania programów politycznych wybranych organizacji. Przy czym, nie jest to zwykły opis poszczególnych elementów tychże programów. Uwzględniając wątki tożsamościowe i etniczne na osi centrum peryferie (etniczność, samoidentyfikacja, śląskość, dziedzictwo, pamięć zbiorowa etc.), Autorka próbuje ustalić, w jaki sposób tożsamość peryferyjna wpływa na programy polityczne organizacji reprezentujących ludność peryferii. Warto podkreślić, że poza wykorzystaniem analizy zawartości treści, Pani mgr Anna Muś wykorzystwała także w tej części dysertacji wyniki przeprowadzonych pogłębionych wywiadów *focusowych*.

Ostatni rozdział (VI) dotyczy zachowań politycznych Górnoszlązaków z uwzględnieniem roli tożsamości regionalnych. Zaprezentowane zostały wyniki badań własnych o charakterze ilościowym, zrealizowanych przy wykorzystaniu kwestionariusza ankiety. Pani mgr Anna Muś przedstawiła wyniki badań przeprowadzonych na próbie 384 respondentów, dotyczących śląskiej etniczności (min. samoidentyfikacje, stereotypy, język, tradycje), postulatów politycznych/popularności (min. edukacja, uznanie, statut prawny, granice Śląska, etc.) oraz zachowań politycznych (min. zachowania wyborcze, udział w kampaniach wyborczych etc.).

Rozprawę zamyka *Zakończenie*, Pani mgr Anna Muś odnosi się w nim do zakreślonego wcześniej celu pracy, problemu badawczego oraz założonych hipotez. Główna hipoteza badawcza została pozytywnie zweryfikowana. Spełnione zostały warunki (popularność/rozpoznawalność organizacji reprezentujących ruch etno-regionalny, powszechne zrozumienie roli tożsamości etnicznej i regionalnej, odpowiednia sytuacja społeczna, gospodarcza i prawna ruchu etno-regionalnego Górnego Śląska) niezbędne do powstania podziałów socjo-politycznych i wyłonienia się kont-kultur. Zatem oś terytorialna w rozumieniu teorii Lipseta-Rokokkana, może zostać zastosowana w badaniach zachowań politycznych na Śląsku. Godne podkreślenia jest, zastosowanie, w celu weryfikacji hipotez, zarówno analizy jakościowej, jak i ilościowej co wpisuje się w aktualne trendy w badaniach politologicznych na świecie. W oparciu o triangulację danych Autorce udało się uzyskać bardzo ciekawe wyniki badań, chociażby te dotyczące rozbieżności w definiowaniu najważniejszych elementów tożsamości śląskiej przez członków organizacji etno-regionalnych i respondentów badania sondażowego. Bez wątplenia przeprowadzenie badań, tak o charakterze jakościowym, jak i ilościowym przez Panią mgr Annę Muś, przyczyniło się do poszerzenia istniejącej wiedzy naukowej w analizowanej materii.

IV. Strona warsztatowa

Zastrzeżeń nie budzi strona warsztatowa pracy. Wywód jest precyzyjny i logiczny, co umożliwia prawidłową konstrukcję rozprawy. Praca napisana została w języku angielskim. Autorka wykazała się erudycją, tak w warstwie faktograficznej, jak i teoretycznej, dowodząc bardzo dobrego rozeznania w podjętej przez siebie problematyce. Wykaz źródeł został przygotowany poprawnie. Wykorzystana baza źródłowa nie budzi zastrzeżeń, aczkolwiek znawców tematu może dziwić fakt braku odwołania się do dorobku Michaela Hechtera, czy

Walkera Connora. Należy mieć jednak na uwadze, iż podjęta przez Autorkę tematyka cieszy się bardzo dużą popularnością, niełatwo jest zatem przywołać wszystkich istniejących publikacji. Warto w tym miejscu dodać, iż Pani mgr Anna Muś wykorzystała prace zarówno w języku polskim, angielskim, niemieckim, jak i francuskim, co w sposób oczywisty poszerzyło znacznie bazę źródłową.

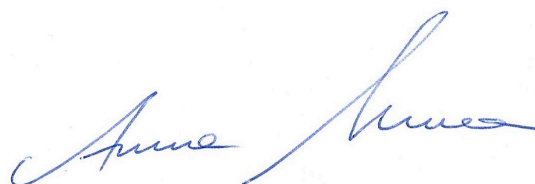
Wnioski zawarte w dysertacji posiadają solidną podstawę. Prezentowane w rozprawie rozważania mają charakter naukowy i są wypadkową przeprowadzonej analizy odpowiednich źródeł bibliograficznych oraz wyników przeprowadzonych badań własnych. W zrealizowanym procesie badawczym Pani mgr Anna Muś wykazała się umiejętnością połączenia podejścia właściwego dla nauk o polityce z dorobkiem innych dyscyplin, co zdecydowało o interdyscyplinarnym charakterze pracy.

V. Konkluzje

Recenzowana praca zasługuje na pozytywną ocenę. Pani mgr Anna Muś zrealizowała postawione zadanie badawcze. Sformułowane w opinii uwagi krytyczne posiadają głównie charakter porządkowy i dopełniający. Oceniając całość pracy, należy stwierdzić, iż rozprawa stanowi samodzielne i twórcze opracowanie podjętego tematu.

Konkludując, chciałabym raz jeszcze podkreślić, że dysertacja Pani mgr Anny Muś spełnia wszystkie wymogi stawiane rozprawom doktorskim. Stanowi samodzielne rozwiązanie starannie sformułowanego zadania badawczego, jakim był analiza politycznego potencjału śląskiego ruchu etno-regionalnego. Z pełnym przekonaniem wnioskuję o dopuszczenie Pani mgr Anny Muś do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Warszawa, 24.04.2019 r.

.....
dr hab. Anna Sroka